

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/14/2008

CZY POLACY MAJĄ PREDYSPOZYCJE DO PRACY SPOŁECZNEJ NA RZECZ SWOJEJ SPOŁECZNOŚCI?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ 2008

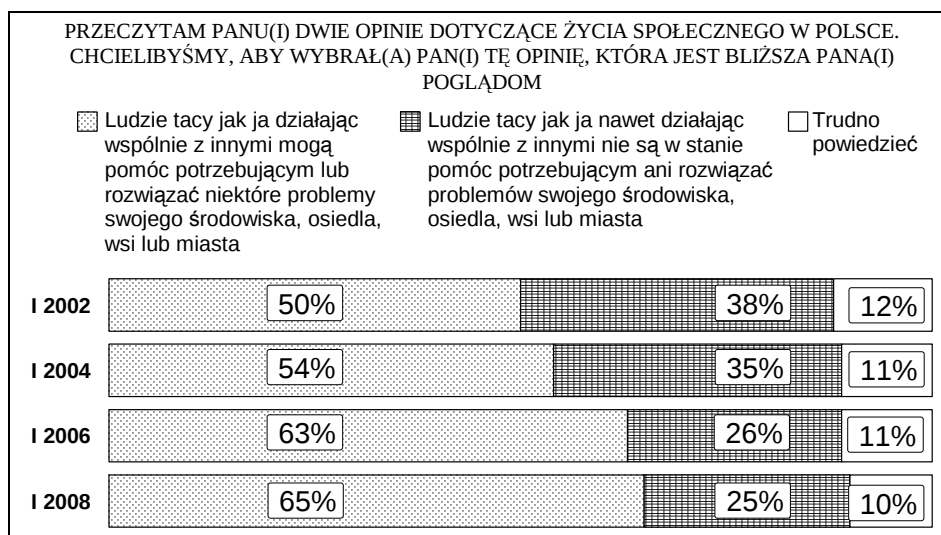
PRZEDRUK I ROZPOWSZECZNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

CZY POLACY MAJĄ PREDYSPOZYCJE DO PRACY SPOŁECZNEJ NA RZECZ SWOJEJ SPOŁECZNOŚCI?

- Większość badanych (65%, wzrost od roku 2006 o 4 punkty) uważa, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom, a ponad jedna czwarta (28%, spadek o 3 punkty) twierdzi, że należy raczej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych. W latach 2004–2008 stopniowo przybywa osób o nastawieniu prospołecznym.
- Od roku 2002 systematycznie rośnie odsetek respondentów deklarujących, że ludzie tacy jak oni działając wspólnie z innymi są w stanie rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc osobom potrzebującym.

- Z deklaracji wynika, że ponad połowa badanych (53%) ma styczność ze społecznikami działającymi na rzecz swojej społeczności. Ankietowani najczęściej spotykają ich wśród znajomych, przyjaciół (40%) oraz w rodzinie (33%), parafii (26%), wśród sąsiadów (22%), znacznie rzadziej – w pracy (12%) czy w szkole, na uczelni (4%).
- Prawie co drugi respondent (46%) deklaruje, że zna jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów byłby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących. Od roku 2004 stopniowo maleje odsetek badanych deklarujących gotowość do tego typu współpracy.
- Niemal co drugi badany (47%) przyznaje, że zdarzyło mu się w życiu dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących. Odsetek mających doświadczenie w tego typu pracy społecznej jest obecnie znacznie niższy niż w latach 2002–2006.

Opracowanie to jest pierwszym z cyklu czterech komunikatów poświęconych problematyce społeczeństwa obywatelskiego i dotyczy predyspozycji Polaków do dobrowolnej, nieodpłatnej pracy na rzecz swojej społeczności lokalnej¹. Porównując wyniki badań przeprowadzonych w latach 2002–2008 chcemy ukazać, jak zmieniają się opinie na temat potrzeby umacniania solidarności międzyludzkiej w naszym społeczeństwie. Przede wszystkim jednak interesuje nas poziom wiary Polaków w skuteczność wspólnego z innymi działania na rzecz swojej społeczności lokalnej i osób potrzebujących. Staramy się także ustalić, czy w środowisku społecznym respondentów są osoby zaangażowane w tego typu dobrowolną i nieodpłatną pracę oraz czy badani je znają i byliby gotowi pomagać im w tej działalności. Chcemy ponadto się dowiedzieć, czy w ostatnich latach zmienił się poziom gotowości Polaków do współpracy na rzecz swojej społeczności oraz liczba rodaków mających doświadczenia w takiej działalności obywatelskiej².

WRAŻLIWOŚĆ I POMOC INNYM LUDZIOM CZY BEZWZGLĘDNA WALKA O SVOJE SPRAWY?

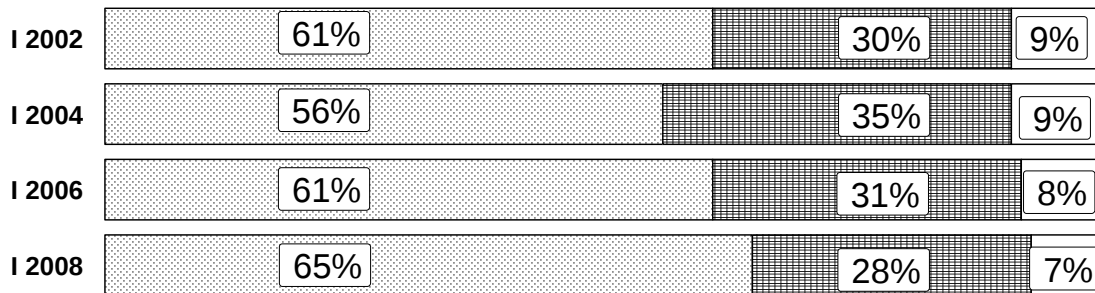
Większość Polaków uważa, że w naszym społeczeństwie konieczne jest umacnianie solidarności międzyludzkiej. Pogląd, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom, wyraża dwie trzecie badanych (65%) i tylko ponad jedna czwarta (28%) jest innego zdania, twierdząc, że w dzisiejszych czasach należy bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych. Od roku 2004 stopniowo przybywa osób o nastawieniu prospołecznym (obecnie jest ich najwięcej w całym okresie objętym badaniami, tzn. od roku 2002), a ubywa deklarujących orientację indywidualistyczną.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (212) zrealizowano w dniach 4–7 stycznia 2008 roku na liczącej 890 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Kolejne komunikaty będą dotyczyły takich zagadnień, jak: ♦poziom zaangażowania Polaków w pracę społeczną na rzecz swojej społeczności lokalnej oraz w organizacjach obywatelskich, ♦poziom zaufania w sferze prywatnej i publicznej, ♦gotowość do współpracy.

RYS. 1. PRZECZYTAM PANU(I) DWIE OPINIE DOTYCZĄCE ŻYCIA SPOŁECZNEGO W POLSCE. CHCIELIBYŚMY, ABY WYBRAŁ(A) PAN(I) TĘ OPINIĘ, KTÓRA JEST BLIŻSZA PANA(I) POGLĄDOM

☐ Obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom
 ☐ Obecnie trzeba bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych
 ☐ Trudno powiedzieć

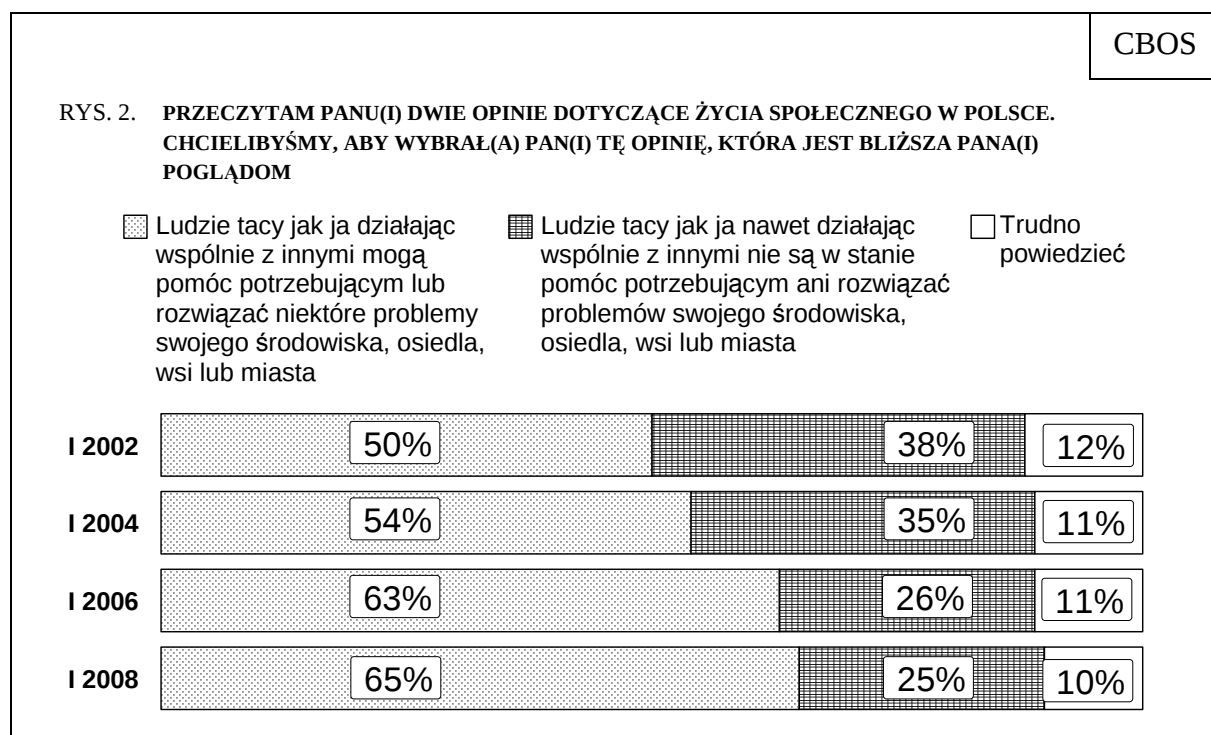

Niemal we wszystkich grupach społecznych dominują osoby wskazujące na konieczność umacniania w naszym społeczeństwie solidarności międzyludzkiej, jednak ich odsetki są różne w poszczególnych grupach społecznych (zob. tabele aneksowe). Potrzebę zmiany postaw społecznych – aby ludzie stali się bardziej wrażliwi i gotowi nieść pomoc innym – najczęściej sygnalizują dwie kategorie badanych: z jednej strony ludzie najbardziej religijni, praktykujący kilka razy w tygodniu (82%), starsi – mający co najmniej 65 lat (75%) i najgorzej sytuowani (74%), z drugiej zaś – mający wyższe wykształcenie (78%) i wysoką pozycję zawodową, tzn. przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (78%) oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla (72%). Znacznie częściej dostrzegają ją także kobiety (72%) niż mężczyźni (58%).

WIARA W SKUTECZNOŚĆ WSPÓLNEGO DZIAŁANIA NA RZECZ SWOJEJ SPOŁECZNOŚCI

Systematycznie umacnia się wiara Polaków w skuteczność wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Od roku 2002 nastąpił znaczny wzrost odsetka badanych deklarujących, że ludzie tacy jak oni działając wspólnie z innymi są w stanie rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc osobom potrzebującym. Pogląd taki wyraża obecnie dwie trzecie ankietowanych (65%), a więc niemal

tylko samo osób, co w roku 2006, lecz o 15 punktów procentowych więcej niż w roku 2002. Jednocześnie maleje liczba niewierzących w skuteczność wspólnych działań na rzecz swojego środowiska. Tak wyrażające się poczucie bezradności obywatelskiej cechuje obecnie – podobnie jak przed dwoma laty – jedną czwartą badanych (25%), czyli o 13 punktów procentowych mniej niż sześć lat temu.

We wszystkich grupach społecznych dominuje wiara w skuteczność wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnej (zob. tabele aneksowe). Poglądy w tej sprawie są jednak społecznie zróżnicowane. Zależą między innymi od wieku, poziomu wykształcenia i sytuacji materialnej badanych. Im młodszy wiek, wyższe wykształcenie i lepsze warunki życia, tym częstsze na ogół przekonanie, że działając wspólnie z innymi można przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojej społeczności. Natomiast gorsze położenie społeczne na ogół blokuje dobrą samoocenę w tej kwestii i sprzyja poczuciu bezradności obywatelskiej. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że niektóre grupy społeczne znajdujące się w skrajnie odmiennej sytuacji społeczno-ekonomicznej mają bardzo zbliżone opinie w tej sprawie. Wiarę w skuteczność wspólnego działania równie często deklarują – wśród pracujących – przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (80%) oraz rolnicy (79%), a wśród biernych zawodowo – przedstawiciele uczącej się młodzieży (71%) oraz bezrobotni

(72%). Wynika to zapewne między innymi z faktu, że znaczny wpływ na opinie w tej sprawie ma nie tylko położenie społeczne, ale także religijność badanych. Zaangażowanie w praktyki religijne (które częściej niż innych cechuje rolników oraz osoby starsze, żyjące w trudnych warunkach) wyraźnie sprzyja przekonaniu o skuteczności wspólnych działań na rzecz swojego środowiska społecznego (wśród osób najczęściej praktykujących wyraża je 72%, a wśród niepraktykujących – 57%).

Porównując wyniki badań z lat 2002–2008 można zauważyć, że w ciągu ostatnich sześciu lat w zdecydowanej większości grup społeczno-demograficznych nastąpiło umocnienie poczucia skuteczności współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Odnotowany w latach 2002–2008 wzrost wiary w sensowność wspólnych działań szczególnie wyraźnie zaznacza się między innymi wśród rolników (41% wskazań w roku 2002, 55% w 2004, 75% w 2006 i 79% w 2008) oraz osób bezrobotnych (42%, 52%, 57%, 72%). Równie widoczny jest także w środowisku młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (44%, 59%, 73%, 76%) i starszej. Stabilne są natomiast poglądy uczniów i studentów, którzy niezmiennie zaliczają się do najbardziej przekonanych o skuteczności wspólnego działania na rzecz społeczności lokalnej (podobnie jak badani mający wyższe wykształcenie, należący do kadry kierowniczej i inteligencji, będący w dobrym położeniu bytowym, a także najbardziej zaangażowani w praktyki religijne)³.

³ Wyniki dotyczące osób pracujących na własny rachunek i gospodyń domowych należy traktować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w próbie.

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki deklarujących, że ludzie tacy jak oni działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta (według terminów badań)			
	2002	2004	2006	2008
Ogółem	50	54	63	65
Płeć				
Mężczyźni	52	57	64	65
Kobiety	47	51	62	65
Wiek				
Od 18 do 24 lat	44	59	73	76
25-34	59	61	71	76
35-44	53	59	60	67
45-54	52	53	63	64
55-64	49	54	61	58
65 lat i więcej	39	39	53	50
Miejsce zamieszkania				
Wieś	43	52	63	65
Miasto do 20 tys.	51	59	50	77
20 – 100 tys.	55	54	64	60
101 – 500 tys.	49	54	66	66
501 tys. i więcej mieszkańców	63	59	71	59
Wykształcenie				
Podstawowe	41	46	52	54
Zasadnicze zawodowe	44	51	63	63
Średnie	56	57	67	69
Wyższe	65	75	80	81
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)				
Kadra kierownicza, inteligencja	70	67	87	80
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	66	69	74	69
Pracownicy fizyczno-umysłowi	53	58	64	69
Robotnicy wykwalifikowani	42	55	57	67
Robotnicy niewykwalifikowani	42	44	45	66
Rolnicy	41	55	75	79
Pracujący na własny rachunek	59	70	84	66
Bierni zawodowo				
Renciści	44	41	53	53
Emeryci	42	46	56	51
Uczniowie i studenci	71	69	73	71
Bezrobotni	42	52	57	72
Gospodynie domowe i inni	53	39	64	82
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym				
Do 300 zł (299 zł)	51	50	65	69
301 – 500 (300–399) zł	40	51	56	57
501 – 900 (400–599) zł	52	49	67	66
901 – 1200 (600–800) zł	50	60	71	69
Powyżej 1200 zł	65	65	80	77
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego				
Złe	40	46	55	51
Średnie	53	51	60	66
Dobre	57	71	78	72
Uczestnictwo w praktykach religijnych				
Kilka razy w tygodniu	63	61	65	72
Raz w tygodniu	52	55	67	67
1–2 razy w miesiącu	40	51	57	67
Kilka razy w roku	48	55	63	61
W ogóle nie uczestniczy	45	48	51	57

SPOŁECZNICY W ŚRODOWISKU ANKIETOWANYCH

Ludzi, którzy dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojej społeczności, kościoła, osiedla, wsi, miasta lub osób potrzebujących, można spotkać w różnych środowiskach społecznych. Z deklaracji wynika, że dwie piąte ankietowanych (40%) styka się ze społecznikami w gronie swoich znajomych, przyjaciół, a co trzeci (33%) ma ich w swojej rodzinie. Jedna czwarta respondentów (26%) dostrzega takie osoby w parafii, a ponad jedna piąta (22%) – wśród sąsiadów. Znacznie mniej badanych wskazuje społeczników w miejscu pracy (12%) lub nauki (4%) – tak niskie odsetki wynikają jednak z faktu, że w naszym społeczeństwie (i próbie) mniej niż połowa dorosłych jest aktywnych zawodowo, a jeszcze mniej się kształci⁴.

Ze zliczenia ankietowanych dostrzegających społeczników w wymienionych środowiskach wynika, że więcej niż co drugi badany (53%) ma bardziej lub mniej bezpośrednią styczność z osobami, o których wiadomo, że dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta czy też potrzebujących.

Tabela 2

Czy w Pana(i) środowisku, a konkretnie [...] są osoby, o których wiadomo, że dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta albo też pracują społecznie na rzecz potrzebujących?	Odsetki odpowiedzi twierdzących	Jeśli są takie osoby w Pana(i) środowisku, proszę podać w przybliżeniu ich liczbę Średnia liczba
- wśród Pana(i) znajomych, przyjaciół	40	5,2
- w Pana(i) rodzinie	33	2,3
- wśród członków Pana(i) wspólnoty parafialnej	26	10,6
- wśród Pana(i) sąsiadów	22	3,7
- wśród Pana(i) kolegów w pracy	12	3,3
- wśród Pana(i) kolegów w szkole, na uczelni	4	5,9

Deklaracje badanych dostrzegających społeczników w swoim otoczeniu wskazują, że najbardziej nasycona nimi jest wspólnota parafialna (średnio 11 społeczników), znacznie mniej jest ich w szkołach i na uczelniach (średnio 6 osób), w kręgach znajomych i przyjaciół (średnio 5 osób), a także w społeczności sąsiedzkiej (średnio 4 osoby) i pracowniczej (średnio 3 osoby), a najmniej – w rodzinie (średnio 2 osoby).

⁴ Z deklaracji osób pracujących wynika, że więcej niż co piąty z nich (22%) dostrzega społeczników w swoim miejscu pracy, podobnie na ich istnienie w szkole lub na uczelni wskazuje co trzeci uczeń lub student (33%).

Styczność ze społecznikami zależy od wielkości miejsca zamieszkania respondentów, poziomu ich wykształcenia oraz zaangażowania w praktyki religijne (zob. tab. aneksowe). Im mniejsza miejscowość, tym więcej osób wskazuje na istnienie społeczników wśród znajomych i przyjaciół, w rodzinie, we wspólnocie parafialnej oraz w społeczności sąsiedzkiej. Również im częściej ankietowani uczestniczą w praktykach religijnych, tym więcej z nich styka się z osobami pracującymi społecznie w kręgu swoich znajomych, w rodzinie i we wspólnocie parafialnej. Natomiast im badani są lepiej wykształceni, tym częściej mają styczność ze społecznikami nie tylko wśród znajomych i przyjaciół oraz w rodzinie, ale także w środowisku pracy.

Grupą społeczną mającą najczęściej kontakty ze społecznikami są rolnicy (79% ma ich w swoim otoczeniu, w tym: 74% wśród znajomych, 64% w parafii, 62% wśród sąsiadów, 56% w rodzinie, 16% w pracy). Na kolejnym miejscu sytuują się przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (73% ma społeczników w swoim otoczeniu, w tym: 67% wśród znajomych, 49% w pracy, 44% w rodzinie, 30% w parafii, 17% w sąsiedztwie, 10% na uczelni) oraz badani mający wyższe wykształcenie (71% ma społeczników w swoim otoczeniu, w tym: 58% wśród znajomych, 48% w rodzinie, 33% w pracy, 30% w parafii, 20% w sąsiedztwie). Do osób mających największą styczność ze społecznikami należą także badani najbardziej zaangażowani w życie Kościoła, uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (63% ma społeczników w swoim otoczeniu, w tym: 46% wśród znajomych, 45% w rodzinie, 41% w parafii, 19% wśród sąsiadów, 12% w pracy). Wyróżniają się pod tym względem również mieszkańcy wsi (59% ma społeczników w swoim otoczeniu, w tym: 47% wśród znajomych, 40% w rodzinie, 37% w parafii, 34% w sąsiedztwie, 12% w pracy) oraz ludzie żyjący w małych miastach (60% ma społeczników w swoim otoczeniu, w tym: 46% wśród znajomych, 34% w rodzinie, 24% w parafii, 19% wśród sąsiadów, 16% w pracy)⁵.

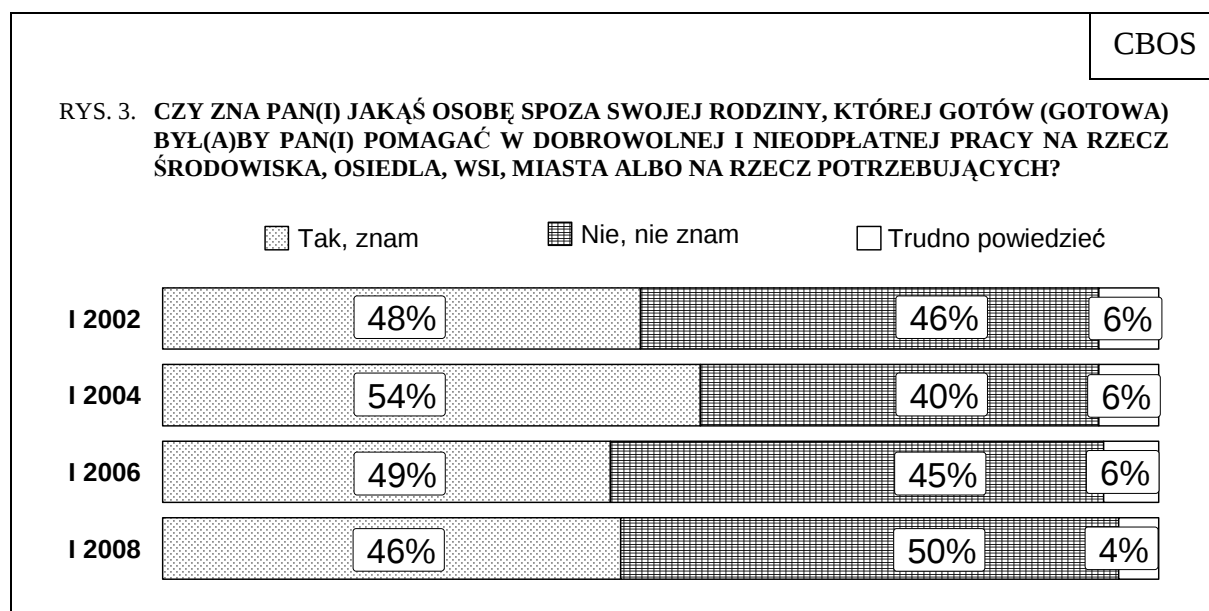
⁵ Zob. przypis 3.

Tabela 3

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki deklarujących, że w ich środowisku są osoby, o których wiadomo, że dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi miasta lub potrzebujących						
	Środowiska						Ogółem
	znajomi	rodzina	parafia	sąsiedzi	praca	szkoła, uczelnia	
Ogółem	40	33	26	22	12	4	53
Miejsce zamieszkania							
Wieś	47	40	37	34	12	3	59
Miasto do 20 tys.	46	34	24	19	16	4	60
20 – 100 tys.	36	30	20	15	13	4	51
101 – 500 tys.	38	26	20	14	11	8	48
501 tys. i więcej mieszkańców	21	22	11	10	6	3	40
Wykształcenie							
Podstawowe	32	26	29	24	3	4	47
Zasadnicze zawodowe	37	30	23	20	8	1	51
Średnie	40	34	23	22	13	6	53
Wyższe	58	48	30	20	33	7	71
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)							
Kadra kierownicza, inteligencja	67	44	30	17	49	10	73
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	40	34	18	16	22	3	57
Pracownicy fizyczno-umysłowi	36	35	23	16	12	7	50
Robotnicy wykwalifikowani	39	31	27	24	20	0	52
Robotnicy niewykwalifikowani	35	34	25	20	14	0	53
Rolnicy	74	56	64	62	16	0	79
Pracujący na własny rachunek	51	28	35	17	15	2	62
Bierni zawodowo							
Renciści	31	33	27	22	0	1	51
Emeryci	30	23	22	22	2	0	44
Uczniowie i studenci	32	25	18	17	5	33	50
Bezrobotni	34	35	23	15	1	0	48
Gospodynie domowe i inni	55	53	31	29	0	0	58
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym							
Do 300 zł	38	34	32	20	6	5	52
301 – 500	41	34	31	27	5	0	56
501 – 900	43	35	31	21	13	3	57
901 – 1200	39	34	21	21	13	4	56
Powyżej 1200	51	43	30	29	24	12	71
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego							
Złe	34	29	26	19	7	1	50
Średnie	36	32	24	22	9	2	50
Dobre	47	36	28	23	18	9	61
Uczestnictwo w praktykach religijnych							
Kilka razy w tygodniu	46	45	41	19	12	2	63
Raz w tygodniu	43	34	31	24	11	3	55
1–2 razy w miesiącu	42	36	28	24	14	6	55
Kilka razy w roku	34	27	15	19	12	6	48
W ogóle nie uczestniczy	27	25	8	14	9	6	47

GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁDZIAŁANIA NA RZECZ SVOJEJ SPOŁECZNOŚCI

Istnienie społeczników w środowisku respondentów stwarza szansę na nawiązanie z nimi znajomości i współpracę na rzecz społeczności lokalnej. Prawie co drugi ankietowany (46%) deklaruje, że zna jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów byłby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących. Nieco więcej osób (50%) przyznaje jednak, że nie ma nikogo, z kim mogłyby współdziałać w tej dziedzinie. Zwraca uwagę fakt, że od roku 2004 stopniowo maleje odsetek badanych znających jakiegoś społecznika i deklarujących gotowość do współpracy z nim (obecnie jest on zbliżony do odnotowanego w 2002 roku).

Poziom gotowości do współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej jest zróżnicowany społecznie (zob. tabele aneksowe). Warto zwrócić uwagę na środowiska wyróżniające się liczebną przewagą badanych znających osoby, z którymi gotowi byliby współdziałać w tej dziedzinie. Należą do nich zarówno przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, ludzie z wyższym i średnim wykształceniem, dobrze sytuowani, żyjący w dobrych warunkach materialnych, w wieku od 25 do 54 lat, jak i rolnicy, bezrobotni, ludzie o najniższych dochodach na osobę w rodzinie. Natomiast liczebną przewagą badanych niewykazujących gotowości do współdziałania odnotowujemy wśród badanych, którzy ukończyli 55 lat, emerytów i rencistów oraz osób mających wykształcenie co najwyżej zawodowe, żyjących w gorszych warunkach materialnych. W pozostałych grupach społeczno-

-demograficznych na ogół równoważą się liczebnie respondenci deklarujący gotowość do współpracy oraz ci, którzy takiej gotowości nie wykazują.

Z porównania danych z lat 2002–2008 wynika, że w większości grup społeczno-demograficznych słabnie gotowość do dobrowolnej i nieodpłatnej współpracy na rzecz swojej społeczności. Proces ten jest szczególnie widoczny w środowisku uczniów i studentów (spadek z 67% w 2002 roku, do 64% w 2004, 52% w 2006 i 39% w 2008). Systematyczny i znaczący spadek gotowości w ostatnich czterech latach odnotowujemy także wśród ogółu młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (spadek z 66% w 2004 roku do 52% w 2006 i 47% w 2008), wśród mężczyzn (odpowiednio: 59%, 52%, 46%), w środowisku miejskim (lecz nie w najmniejszych miastach), wśród badanych z wykształceniem zasadniczym zawodowym, pracowników fizyczno-umysłowych, a także w innych grupach (o dochodach od 301 do 900 zł, w wieku od 55 do 64 lat, żyjących w różnych warunkach materialnych, w różnym stopniu zaangażowanych w praktyki religijne). Natomiast jedynym środowiskiem, w którym w latach 2004–2008 systematycznie rosła gotowość do wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej, są rolnicy (wzrost z 54% w 2004 roku do 58% w 2006 i 68% w 2008). Ogólnie rzecz biorąc, obecne wyniki są najbardziej zbliżone do odnotowanych przed sześcioma laty, co niewątpliwie świadczy o regresie i osłabieniu predyspozycji Polaków do wspólnego działania na rzecz swojej społeczności (co szczególnie widoczne jest na przykładzie uczącej się młodzieży)⁶.

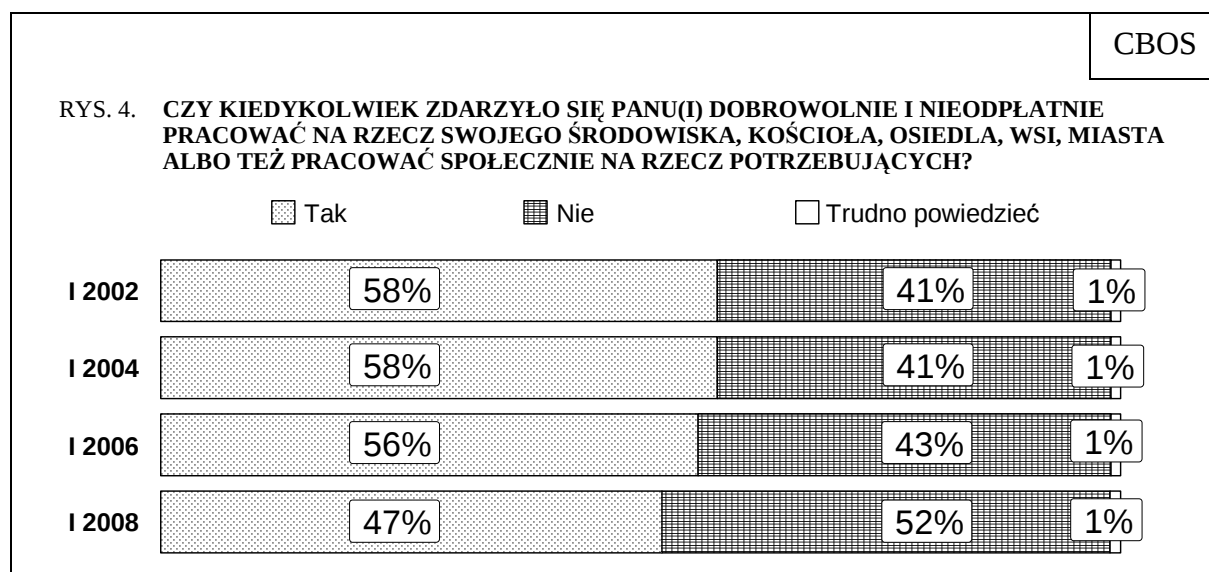
⁶ Zob. przypis 3.

Tabela 4

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki deklarujących, że znają jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotowi byłiby pomagać w dobrowolnej i nieodpłatnej pracy na rzecz środowiska, osiedla, wsi, miasta albo na rzecz potrzebujących (według terminów badań)			
	2002	2004	2006	2008
Ogółem	48	54	49	46
Płeć				
Mężczyźni	52	59	52	46
Kobiety	44	50	47	45
Wiek				
Od 18 do 24 lat	48	66	52	47
25–34	60	57	57	56
35–44	51	62	53	53
45–54	50	56	54	54
55–64	51	49	48	42
65 lat i więcej	28	32	32	24
Miejsce zamieszkania				
Wieś	48	55	49	48
Miasto do 20 tys.	53	51	45	48
20 – 100 tys.	44	55	53	41
101 – 500 tys.	47	52	49	42
501 tys. i więcej mieszkańców	51	54	50	47
Wykształcenie				
Podstawowe	37	39	30	31
Zasadnicze zawodowe	46	57	51	45
Średnie	56	59	58	54
Wyższe	52	69	69	57
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)				
Kadra kierownicza, inteligencja	58	77	67	68
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	61	63	66	49
Pracownicy fizyczno-umysłowi	54	59	53	49
Robotnicy wykwalifikowani	55	69	49	51
Robotnicy niewykwalifikowani	34	59	42	49
Rolnicy	61	54	58	68
Pracujący na własny rachunek	55	58	73	58
Bierni zawodowo				
Renciści	38	40	46	31
Emeryci	33	35	34	29
Uczniowie i studenci	67	64	52	39
Bezrobotni	43	58	47	55
Gospodynie domowe i inni	56	42	49	63
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym				
Do 300 zł (299 zł)	48	56	55	59
301 – 500 (300–399) zł	50	62	47	42
501 – 900 (400–599) zł	54	57	47	41
901 – 1200 (600–800) zł	51	53	54	54
Powyżej 1200 zł	53	55	77	52
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego				
Złe	42	51	43	40
Średnie	47	51	47	42
Dobre	59	64	61	54
Uczestnictwo w praktykach religijnych				
Kilka razy w tygodniu	41	58	49	44
Raz w tygodniu	50	55	51	48
1–2 razy w miesiącu	47	51	46	49
Kilka razy w roku	47	56	49	42
W ogóle nie uczestniczy	42	48	44	37

DOŚWIADCZENIE W PRACY SPOŁECZNEJ NA RZECZ SWOJEJ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

Niemal co drugi badany (47%) deklaruje, że zdarzyło mu się w życiu dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących. Ponad połowa (52%) nie miała jednak dotychczas takich doświadczeń. Zwraca uwagę fakt, że w tym roku odsetek deklarujących, że kiedyś pracowali na rzecz swojej społeczności, jest znacznie niższy niż w latach 2002–2006.

Doświadczenia w pracy społecznej na rzecz swojego środowiska są wyraźnie zróżnicowane społecznie (zob. tabele aneksowe). Zależą przede wszystkim od wielkości miejsca zamieszkania oraz poziomu religijności badanych. Im mniejsza miejscowość (a więc i silniejsze więzi społeczne) oraz im większe zaangażowanie respondentów w praktyki religijne, tym częstsze deklaracje dobrowolnego i nieodpłatnego włączania się w rozwiązywanie problemów swojej społeczności. Społecznikowskie doświadczenia mają przede wszystkim rolnicy (74%) oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (65%), ludzie najlepiej wykształceni (60%) oraz najbardziej religijni (63%), mieszkający na wsi (57%). Natomiast tych, którzy nigdy nie próbowali działać społecznie w swoim środowisku, można najczęściej spotkać wśród osób w ogóle niepraktykujących (68%), mieszkańców wielkich miast (67%), wśród uczniów i studentów (66%) oraz ogółu młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (64%)⁷.

⁷ Zob. przypis 3.

Tabela 5

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki deklarujących, że zdarzyło się im dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących (według terminów badań)			
	2002	2004	2006	2008
Ogółem	58	58	56	47
Płeć				
Mężczyźni	65	67	65	49
Kobiety	52	49	47	45
Wiek				
Od 18 do 24 lat	46	53	44	34
25–34	56	59	52	39
35–44	65	64	62	48
45–54	61	56	58	56
55–64	65	62	66	53
65 lat i więcej	58	50	53	48
Miejsce zamieszkania				
Wieś	60	64	62	57
Miasto do 20 tys.	67	50	46	48
20 – 100 tys.	52	51	52	40
101 – 500 tys.	55	55	49	41
501 tys. i więcej mieszkańców	58	59	63	33
Wykształcenie				
Podstawowe	51	49	49	48
Zasadnicze zawodowe	59	61	53	44
Średnie	60	57	60	42
Wyższe	71	73	68	60
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)				
Kadra kierownicza, inteligencja	65	76	72	65
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	64	63	58	42
Pracownicy fizyczno-umysłowi	61	52	38	40
Robotnicy wykwalifikowani	63	72	64	44
Robotnicy niewykwalifikowani	39	55	44	46
Rolnicy	69	76	65	74
Pracujący na własny rachunek	72	67	74	61
Bierni zawodowo				
Renciści	57	57	51	45
Emeryci	62	49	58	47
Uczniowie i studenci	58	56	43	31
Bezrobotni	44	52	53	37
Gospodynie domowe i inni	58	28	56	46
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym				
Do 300 zł (299 zł)	45	56	56	52
301 – 500 (300–399) zł	59	66	60	45
501 – 900 (400–599) zł	63	56	60	50
901 – 1200 (600–800) zł	63	60	69	47
Powyżej 1200 zł	67	62	78	57
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego				
Złe	54	55	53	49
Średnie	58	57	55	44
Dobre	65	62	60	49
Uczestnictwo w praktykach religijnych				
Kilka razy w tygodniu	73	68	72	63
Raz w tygodniu	61	60	56	50
1–2 razy w miesiącu	55	54	58	45
Kilka razy w roku	54	56	53	43
W ogóle nie uczestniczy	48	46	40	29

Niemal we wszystkich grupach społecznych ubyło w ostatnich dwóch latach osób, które kiedyś dobrowolnie i nieodpłatnie pracowały na rzecz swojej społeczności lokalnej. Największy spadek ich odsetka odnotowujemy w środowiskach wielkomiejskich (o 30 punktów procentowych), wśród osób dobrze sytuowanych (o 21 punktów), mających średnie wykształcenie (o 18 punktów), w środowisku robotników wykwalifikowanych (o 20 punktów), pracowników umysłowych niższego szczebla (o 16 punktów), bezrobotnych (o 16 punktów), wśród mężczyzn (o 16 punktów).

Z naszych badań wynika, że znaczna część Polaków ma predyspozycje do pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej. Większość badanych jest przekonana, że obecnie w kraju potrzebna jest solidarność międzyludzka (a nie walka o swoje sprawy kosztem innych), oraz wierzy w skuteczność wspólnego z innymi działania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Ponad połowa ankietowanych dostrzega też w swoim środowisku ludzi, którzy dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojej społeczności, a prawie połowa zna takich społeczników osobiście i deklaruje, że byłaby gotowa pomagać im w pracy. Niemal co drugi Polak ma także jakieś doświadczenia w takiej działalności obywatelskiej.

Okazuje się jednak, że w ostatnich latach niektóre prospołeczne predyspozycje Polaków uległy osłabieniu – zmalała gotowość ludzi do dobrowolnej i nieodpłatnej współpracy na rzecz swojej społeczności, znacznie ubyło też osób mających doświadczenia w tej dziedzinie. Można sądzić, że jest to między innymi skutek emigracji, wyjazdu z kraju ludzi przedsiębiorczych, aktywnych.

Należy jednak podkreślić, że zmniejszeniu liczby osób gotowych do współdziałania na rzecz swojej społeczności oraz mających w tej dziedzinie jakieś doświadczenia towarzyszy wzrost liczby Polaków mających inne predyspozycje prospołeczne. W ostatnich latach przybywa bowiem osób, które dostrzegają potrzebę umacniania solidarności międzyludzkiej. Ponadto od roku 2002 systematycznie rośnie liczba Polaków, którzy mają poczucie mocy obywatelskiej – wierzą, że pracując społecznie mogą wspólnie z innymi ludźmi przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojej społeczności.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Przeczytam Panu(i) teraz po dwie opinie na różne tematy dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby z każdej pary opinii wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Obecnie trzeba bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych; 2 - Obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	28	65	7	890
Płeć				
Mężczyźni	35	58	6	424
Kobiety	21	72	8	466
Wiek				
18-24 lata	33	60	6	128
25-34	27	66	7	165
35-44	28	66	6	139
45-54	29	66	5	156
55-64	33	58	9	148
65 lat i więcej	18	75	8	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	29	62	8	338
Miasto do 20 tys.	24	71	5	121
20-100 tys.	24	72	4	169
101-500 tys.	26	65	9	140
501 tys.i więcej mieszk.	33	60	7	122
Wykształcenie				
Podstawowe	26	67	7	241
Zasadnicze zawodowe	34	60	6	226
Średnie	30	63	7	299
Wyższe	14	78	8	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	14	78	7	65
Prac.umysł.niż.szczebla	22	72	6	87
Pracownicy fiz.- umysł.	34	56	10	63
Robotnicy wykwalifikowani	35	64	2	88
Robotnicy niewykwalifik.	36	61	3	47
Rolnicy	31	59	10	47
Pracujący na własny rach.	47	48	5	31
Bierni zawodowo				
Renciści	29	66	5	82
Emeryci	25	66	10	204
Uczniowie i studenci	33	59	8	69
Bezrobotni	28	68	5	77
Gospodynie domowe i inni	3	84	13	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	17	76	7	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	33	64	4	70
sekt. pryw. poza rolnict.	36	56	8	191
prywatnym gosp. rolnym	34	61	5	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	26	74	0	60
301-500	29	65	7	94
501-900	25	67	8	179
901-1200	31	67	1	123
Powyżej 1200 zł	28	68	4	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	25	66	10	190
Średnie	30	62	7	404
Dobre	26	69	5	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	11	82	7	54
Raz w tygodniu	26	67	7	420
1-2 razy w miesiącu	32	63	4	160
Kilka razy w roku	33	59	9	175
W ogóle nie uczestniczy	28	64	8	81
Poglądy polityczne				
Lewica	29	61	9	117
Centrum	29	67	5	253
Prawica	28	67	5	316
Trudno powiedzieć	26	63	12	203

Tabela 2. Przeczytam Panu(i) teraz po dwie opinie na różne tematy dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby z każdej pary opinii wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom. 1 - Ludzie tacy jak ja, nawet działając wspólnie z innymi, nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta; 2 - Ludzie tacy jak ja, działając wspólnie z innymi, mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	25	65	10	890
Płeć				
Mężczyźni	26	65	9	424
Kobiety	25	65	10	466
Wiek				
18-24 lata	18	76	6	128
25-34	17	76	7	165
35-44	27	67	6	139
45-54	27	64	8	156
55-64	30	58	12	148
65 lat i więcej	31	50	19	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	21	65	14	338
Miasto do 20 tys.	20	77	4	121
20-100 tys.	31	60	9	169
101-500 tys.	26	66	7	140
501 tys.i więcej mieszk.	34	59	7	122
Wykształcenie				
Podstawowe	30	54	16	241
Zasadnicze zawodowe	29	63	8	226
Średnie	23	69	8	299
Wyższe	16	81	3	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	13	80	7	65
Prac.umysł.niż.szczebla	22	69	9	87
Pracownicy fiz.- umysł.	27	69	4	63
Robotnicy wykwalifikowani	32	67	1	88
Robotnicy niewykwalifik.	26	66	7	47
Rolnicy	11	79	10	47
Pracujący na własny rach.	17	66	17	31
Bierni zawodowo				
Renciści	33	53	14	82
Emeryci	32	51	17	204
Uczniowie i studenci	18	71	11	69
Bezrobotni	23	72	4	77
Gospodynie domowe i inni	18	82	0	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	16	73	11	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	41	51	8	70
sekt. pryw. poza rolnict.	20	75	5	191
prywatnym gosp. rolnym	13	77	10	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	27	69	4	60
301-500	35	57	8	94
501-900	27	66	7	179
901-1200	20	69	11	123
Powyżej 1200 zł	20	77	2	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	34	51	14	190
Średnie	25	66	9	404
Dobre	20	72	8	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	22	72	6	54
Raz w tygodniu	23	67	10	420
1-2 razy w miesiącu	26	67	7	160
Kilka razy w roku	25	61	14	175
W ogóle nie uczestniczy	35	57	9	81
Poglądy polityczne				
Lewica	27	63	9	117
Centrum	20	68	11	253
Prawica	26	67	7	316
Trudno powiedzieć	28	59	13	203

Tabela 3. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów/gotowa był(a)by Pan(i) pomagać w dobrowolnej i nieodpłatnej pracy dla środowiska, osiedla, wsi czy miasta albo na rzecz potrzebujących?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	50	4	889
Płeć				
Mężczyźni	46	50	4	424
Kobiety	45	50	5	465
Wiek				
18-24 lata	47	48	5	128
25-34	56	41	3	165
35-44	53	43	5	139
45-54	54	42	4	155
55-64	42	55	3	148
65 lat i więcej	24	70	6	154
Miejsce zamieszkania				
Wies	48	48	4	338
Miasto do 20 tys.	48	48	4	121
20-100 tys.	41	51	8	168
101-500 tys.	42	54	4	140
501 tys.i więcej mieszk.	47	51	2	122
Wykształcenie				
Podstawowe	31	65	4	241
Zasadnicze zawodowe	45	51	4	226
Średnie	54	41	5	298
Wyższe	57	39	4	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	68	27	5	65
Prac.umysł.niż.szczebła	49	44	6	86
Pracownicy fiz.- umysł.	49	49	2	63
Robotnicy wykwalifikowani	51	46	4	88
Robotnicy niewykwalifik.	49	50	2	47
Rolnicy	68	32	0	47
Pracujący na własny rach.	58	39	3	31
Bierni zawodowo				
Renciści	31	66	3	82
Emeryci	29	64	7	204
Uczniowie i studenci	39	57	5	69
Bezrobotni	55	42	3	77
Gospodynie domowe i inni	63	31	6	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	62	33	5	122
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	49	43	9	70
sekt. przyw. poza rolnict.	49	49	3	191
prywatnym gosp. rolnym	67	33	0	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	59	36	5	60
301-500	42	53	5	94
501-900	41	56	2	179
901-1200	54	44	2	123
Powyżej 1200 zł	52	47	1	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	40	56	4	190
Średnie	42	54	4	403
Dobre	54	41	5	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	44	56	0	54
Raz w tygodniu	48	47	5	419
1-2 razy w miesiącu	49	47	5	160
Kilka razy w roku	42	55	3	175
W ogóle nie uczestniczy	37	57	7	81
Poglądy polityczne				
Lewica	45	50	4	117
Centrum	51	47	2	253
Prawica	51	46	3	315
Trudno powiedzieć	32	59	9	203

Tabela 4. Czy zdarzyło się Panu(i) kiedykolwiek dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	47	52	1	890
Płeć				
Mężczyźni	49	49	2	424
Kobiety	45	54	1	466
Wiek				
18-24 lata	34	64	2	128
25-34	39	60	1	165
35-44	48	50	2	139
45-54	56	42	2	156
55-64	53	46	1	148
65 lat i więcej	48	50	2	154
Miejsce zamieszkania				
Wieś	57	41	2	338
Miasto do 20 tys.	48	49	3	121
20-100 tys.	40	59	2	169
101-500 tys.	41	58	1	140
501 tys.i więcej mieszk.	33	67	0	122
Wykształcenie				
Podstawowe	48	50	2	241
Zasadnicze zawodowe	44	54	2	226
Średnie	42	56	1	299
Wyższe	60	39	1	123
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	65	34	1	65
Prac.umysł.niż.szczebla	42	57	1	87
Pracownicy fiz.- umysł.	40	60	0	63
Robotnicy wykwalifikowani	44	54	2	88
Robotnicy niewykwalifik.	46	50	4	47
Rolnicy	74	26	0	47
Pracujący na własny rach.	61	39	0	31
Bierni zawodowo				
Renciści	45	54	1	82
Emeryci	47	51	2	204
Uczniowie i studenci	31	66	3	69
Bezrobotni	37	59	3	77
Gospodynie domowe i inni	46	54	0	29
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	58	41	1	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	39	55	6	70
sekt. pryw. poza rolnict.	46	54	0	191
prywatnym gosp. rolnym	68	32	0	48
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	52	48	0	60
301-500	45	54	2	94
501-900	50	50	0	179
901-1200	47	50	3	123
Powyżej 1200 zł	57	43	0	105
Ocena własnych war. mater.				
Złe	49	50	1	190
Średnie	44	54	3	404
Dobre	49	50	1	296
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	63	34	3	54
Raz w tygodniu	50	48	2	420
1-2 razy w miesiącu	45	53	1	160
Kilka razy w roku	43	56	1	175
W ogóle nie uczestniczy	29	68	2	81
Poglądy polityczne				
Lewica	48	49	2	117
Centrum	50	48	2	253
Prawica	48	51	1	316
Trudno powiedzieć	39	59	2	203